

GUID 5100

Дастурамал оид ба аудити системаҳои иттилоотӣ

Стандартҳои INTOSAI аз ҷониби
Созмони байналмилалӣ муассисаҳои олии аудиторӣ,
INTOSAI, ҳамчун як қисми системаи ҳуҷҷатҳои
касбии INTOSAI нашр мешаванд.
Барои маълумоти иловагӣ ба вебсайт нигаред
www.issai.org

INTOSAI

INTOSAI, 2019

- 1) Ба сифати ISSAI 5100 тасдиқ шудааст – Дастурамал оиб ба аудити системаҳои иттилоотӣ, 2016.
- 2) Дар соли 2019 ба GUID 5100 – Дастурамал оиб ба аудити системаҳои иттилоотӣ ислоҳот ворид карда шуд.

МУНДАРИҶА

1. МУҚАДДИМА	4
2. ҲАДАФИ GUID (ДАСТУРАМАЛ)	6
3. МАФҲУМҶО	7
4. СОҲАИ ИСТИФОДАБАРӢ	8
5. БАНАҚШАГИРИИ АУДИТИ СИСТЕМАҶОИ ИТТИЛООТӢ	9
6. ГУЗАРОНИДАНИ АУДИТИ СИСТЕМАҶОИ ИТТИЛООТӢ	14
7. ҲИСОБОТ ДАР БОРАИ АУДИТИ СИСТЕМАҶОИ ИТТИЛООТӢ	19
8. АМАЛҶОИ МИНБАЪДА	20

1. МУҚАДДИМА

- 1.1. GUID 5100 доираи ҳамаҷонибаи аудити IFPP-и системаҳои иттилоотиро таъмин менамояд. GUID барои тарҳрезии минбаъдаи GUID силсилаи 5100-5109 аз рӯи соҳаи мавзӯи аудити системаҳои иттилоотии IFPP пешбинӣ шудааст.
- 1.2. Сохтори дар ин GUID овардашуда бо Принсипҳои бунёдии аудити давлатӣ (ISSAI 100), Принсипҳои бунёдии аудити молиявӣ (ISSAI 200), Принсипҳои аудити самаранокӣ (ISSAI 300) ва Принсипҳои аудити мутобиқат (ISSAI 400) мувофиқат мекунад.
- 1.3. Мақоматҳои олии аудит (МОА) ваколатдоранд, ки аудити ҳукуматҳо ва ташкилотҳои онҳоро мутобиқи ваколатҳои аудитории онҳо гузаронанд.¹ Тавассути фаъолиятҳои худ, МОА кӯшиш мекунанд, ки натиҷабахшӣ, ҳисоботдиҳӣ, самаранокӣ ва шаффофияти идоракунии давлатро баланд бардоранд.²
- 1.4. Ҳукуматҳо ва дигар субъектҳои бахши давлатӣ пайваста навовариҳои технологияҳои иттилоотиро (ИТ) дар системаҳои иттилоотии худ бо мақсади баланд бардоштани судмандӣ ва самарабахшии фаъолият ва прасонидани хизматҳои гуногуни давлатиро пайваста ворид мекунанд. Ин ба он оварда расонид, ки чамъоварӣ, ниғадорӣ, коркард, ҷустуҷӯ ва интиқоли иттилоот дар шакли электронӣ имкон дод, ки дар навбати худ барои баланд бардоштани саҳеҳӣ, махфият ва саривақтии нишондиҳандаҳои системаҳои иттилоотӣ имкониятҳои васеъ фароҳам меорад. Ғайр аз ин, пешниҳоди хидматрасонии давлатӣ босуръат аз тариқи физикӣ ба электронӣ мегузарад, дар натиҷа, ҳукуматҳо бояд ҳамчун платформаи рақамӣ хидмат кунанд, инчунин инфрасохтор барои дигар системаҳои иттилоотии идоракунии ИТ гузаранд.
- 1.5. Ин гузариш ба системаҳои компютерикунонидашудаи иттилоот ва коркарди электронии маълумот аз ҷониби ташкилотҳои санчидашуда дар бахши давлатӣ дар муҳити фаъолияти МОА ба амал омадааст. Хароҷоти давлатӣ дар соҳаи ИТ афзоиш меёбад. Ғайр аз он, зарур аст, ки назорати дохилии ИТ барои нигоҳ доштани махфияти маълумот, яклухтӣ ва дастрасӣ аз ҷониби ташкилотҳои бахши давлатӣ қабул карда шавад. Аз ин ру барои МОА бояд рушди тавонмандии қобилияти кофӣ барои гузаронидани санчиши ҳамаҷонибаи назорати марбут ба системаҳои иттилоотӣ комилан муҳим аст.

---

¹ INTOSAI-P 1 Эъломияи Лима

² Эломияи Ассамблеяи Генералии Созмони Милали Муттаҳид А / 66/209

2. ҲАДАФИ GUID

2.1. ISSAI 100, 200, 300 ва 400 принципҳои асосии аудити молиявӣ, аудити самаранокӣ ва аудити мутобиқатро муайян карданд. Ин ISSAI-ҳо ба принципҳои умумӣ, тартибот, стандартҳо ва интизорҳои аудитор марбутанд. Онҳо ба системаҳои иттилоотии аудити баробар татбиқ карда мешаванд.

2.2. Ҳадафи ин дастур пешниҳоди тавсия ба аудиторҳо дар бораи чӣ гуна гузаронидани аудити самаранокӣ ва / ё мувофиқат марбут ба мавзӯи муайяни системаҳои иттилоотӣ дар ҳолатҳое, ки аудити системаҳои иттилоотӣ метавонад як қисми аудити бузургтар бошад, аудити молиявӣ, аудити мувофиқат ё аудити самаранокӣ бошад.

2.3. Мундариҷаи ин GUID метавонад аз ҷониби аудиторҳо дар марҳилаҳои банақшагирӣ, иҷро, гузоришдиҳӣ ва пайгирии³ раванди аудит татбиқ карда шавад.

---

³ ISSAI 100

3. МАФҲУМҲО

3.1. Системаҳои иттилоотӣ: системаҳои иттилоотиро ҳамчун маҷмӯи амалҳои стратегӣ, идоракунии ва амалиётӣ, ки бо ҷамъоварӣ, коркард, нигоҳдорӣ, интишор ва истифодаи иттилоот ва технологияҳои марбута алоқаманданд, муайян кардан мумкин аст. Мушкилии ин гуна системаи иттилоотӣ метавонад аз китоби оддӣ фарқ кунад, ки дар он сабти гирифтани ва пардохти пул дастӣ ворид карда мешавад, то системаи мураккабтари идоракунии ИТ, ба монанди системаи арзёбии андоз, ки дар он тамоми равандҳои ҷамъоварии маълумот мебошанд (масалан, эълomiaҳои андоз тавассути портали онлайн пешниҳод карда мешавад); нигоҳдорӣ дар серверҳо, коркарди баҳодихӣ (аз рӯи барномасозӣ бо истифодаи қоидаҳои андоз) ва ҳисобот оид ба даъво, баргардонидан ва тасдиқ (дар вақти воқеӣ ё фосилаи муқарраршуда) - автоматӣ ворид карда мешавад. ИТ сахтафзор, нармафзор, коммуникатсия ва дигар василаҳоро барои ҳифз, коркард, интишор ва баромади ҳама гуна шаклро дарбар мегирад.

3.2. Аудити системаҳои иттилоотиро метавон ҳамчун ташҳиси назорати марбут ба системаҳои иттилоотии идоракунии ИТ бо мақсади муайян кардани инҳироф аз критерияҳо, муайян карда шуд, ки дар навбати худ аз рӯи навъи аудити гузаронидашуда муайян карда шуданд; масалан, аудити молиявӣ, аудити мутобиқат ё аудити самаранокӣ.

4. СОҲАИ ИСТИФОДАБАРӢ

4.1. Ин GUID метавонад аз ҷониби аудиторҳо барои гузаронидани айдити самаранокӣ ва / ё айдити мутобиқат дар мавзӯи мушаххаси системаҳои иттилоотӣ истифода шавад, инчунин, дар ҳолатҳое, ки айдити системаҳои иттилоотӣ як қисми айдити калонтар буда, метавонад айдити молиявӣ, айдити мувофиқат ва / ё айдити самаранокӣ бошад.

4.2. Дастури мазкур роҳнамои иловагиро дар бораи он ки чӣ гуна айдити системаҳои иттилоотӣ метавонад тавассути айдити молиявӣ / айдити самаранокӣ / айдити мутобиқат баррасӣ карда шавад, талаботҳои иловагии аудитро дар бар намегирад.

5 БАНАҚШАГИРИИ АУДИТИ СИСТЕМАИ ИТТИЛООТӢ

5.1 МОА метавонанд банақшагирии аудитро дар асоси дараҷаи хавф барои аудити СИ мутобиқи равандҳои дар ISSAI 100, ISSAI 200 (Audit Financial), ISSAI 300 (Audit Performance) ва ISSAI 400 (Аудит мутобиқ), вобаста аз вазифаҳои аудит, қабул кунанд.

5.2 Кори аудити СИ бо мақсад ва миқёси аудит муайян карда мешавад. Намунаҳои метавонанд чунин бошанд:

- 1) Арзёбии чораҳои назорати умумӣ ва маводҳои назорати барномаҳо⁵, ки ба дурустии маълумот аз системаҳои иттилоотӣ таъсир мерасонанд, ки ин дар навбати худ ба ҳисоботи молиявии аудитор таъсир мерасонад.
- 2) Ба даст овардани боварӣ аз риояи равандҳои низоми иттилоотӣ бо қонун, сиёсатҳо ва стандартҳои, ки нисбати аудитория истифода мешаванд.
- 3) Итминон ҳосил кардан, ки захираҳои ТИ метавонанд самаранок ва муассир ба ҳадафҳои мақомот ноил шаванд ва назорати дахлдори умумӣ ва барномавӣ оид ба пешгирӣ, ошкор ва ислоҳи истифодаи аз ҳад зиёд, беҳуда ва бесамар истифода ва идоракунии системаҳои иттилоотӣ самаранок мебошанд.

5.3 Дар асоси баҳодихии хатар, доираи аудити СИ метавонад аз ҳама ё ҳамаи соҳаҳои зерини объекти санҷидашаванда⁶ гирифта шавад.:

- 1) Сиёсати ташкилӣ дар соҳаи ИТ⁷
- 2) Сохтори идоракунии ташкилӣ дар соҳаи ИТ
- 3) Таъмини назорати умумӣ дар соҳаи автоматизатсияи тижорат
- 4) Мудирияти дороиҳо
- 5) Таҳия, дарёфт ва хидматрасонии системаҳои иттилоотӣ, аз ҷумла намоиши равандҳои бизнес ва мантиқи барномавии мувофиқ..
- 6) Идоракунии амалиёти ИТ
- 7) Идоракунии муҳити физикӣ
- 8) Идоракунии захираҳои инсонӣ
- 9) идоракунии алоқа
- 10) Идоракунии амнияти иттилоотӣ⁸
- 11) Идоракунии иҷроиши талаботи қонунӣ
- 12) Идоракунии мутгасилии тижорат ва барқарорсозии офатҳои табиӣ
- 13) Идоракунии барнома.

---

⁴ Чораҳои назорати умумӣ - расмиёти дастӣ ё автоматӣ, ки ба махфият, яқпорчагӣ ва дастрасии иттилоот дар муҳити ҷисмонӣ, ки дар он системаҳои иттилоотӣ таҳия, нигоҳдорӣ ва кор мекунанд, нигаронида шудаанд.

⁵ Назорати барнома - тартиби дастӣ ё автомати ба системаи иттилоотӣ вобаста, ки ба коркарди амалиётҳо таъсир мерасонанд ва метавонанд ба санҷиши вуруд, коркарди дақиқи додаҳо, таҳвили маҳсулот ва назорати марбут ба муқаммалии додаҳои асосӣ марбут бошанд..

5.4. MOA метавонанд мӯҳлати санчишро интихоб кунанд (масалан, як сол, се сол ва ғайра) ҳангоми муайян кардани доираи аудити СИ. Мӯҳлати мувофиқро метавон интихоб кард, мушаххас барои иҷрои аудит мувофиқи мақсадҳо.

5.5. Агар аудити СИ қисми вазифаи аудит бошад, MOA метавонад кафолат диҳад, ки гурӯҳи аудиторӣ дар маҷмӯъ барои ба даст овардани ҳадафи умумии аудитор ба роҳ мондаанд. Барои ба даст овардани ҳамгирии самаранок, MOA метавонад баррасӣ кунанд:

- 1) Ҳуҷҷатгузори мукаммале, ки аудиторҳои СИ анҷом медиҳанд;
- 2) Тартиб додани протоколи мубодилаи иттилоот байни аудиторҳои СИ ва аудиторҳои дигар;
- 3) Муайян кардани кадом системаҳои иттилоотӣ ва ҳадафҳои назоратӣ ба доираи аудит дохиланд;

5.7 Донишҳои зарурӣ, малака ва салоҳиятҳои талабшударо тавассути омезиши омӯзиш, ба кор қабул кардан ва аутсорсинг тибқи нақшаи стратегии MOA ба даст овардан мумкин аст.

---

⁶Бисёр доменҳои тавсифшуда аз ISO / IEC 27001 мутобиқ карда шуданд.

⁷Аз ҷумла ҷанбаҳои идоракунии стратегӣ

⁸Аз ҷумла киберамният

5.6 МОА метавонанд кафолат диҳанд, ки гурӯҳи аудиторӣ аз аъзоёне иборат аст, ки ба таври муштарак барои гузаронидани аудити СИ барои ноил шудан ба ҳадафҳои аудиторӣ салоҳият доранд.

5.8 МОА метавонад қобилияти дастаҷамъонаи гурӯҳҳои аудити СИ-ро таъмин намояд::

- 1) Фаҳмидани унсурҳои техникаи системаи иттилоотии идоракунии ИТ, аз ҷумла ҳама намунаҳои дахлдори замимаи истифодашаванда барои дастрасӣ ва истифодаи инфрасохтори ИТ барои раванди аудит.
- 2) Дарк кардани қоидаҳо, муқаррарот ва муҳити мавҷудае, ки дар он системаҳои иттилоотии идоракунии ИТ корхонаи санҷидашаванда амал мекунанд.
- 3) Дарк кардани намоиши равандҳои бизнес дар мантиқи барномасозии системаи иттилоотии объекти аудит.
- 4) Донишро ҳам дар соҳаи тичорат ва ҳам технологияи иттилоотӣ истифода баред, то хатари дастӣ сабт кардани як барнома ё конфигуратсияи система барои имкон додани коркарди истисноии транзаксияро таъмин кунед.
- 5) Тарҳрезиро арзёбӣ кунед ва самаранокии идоракунии истифодаи замимаҳоро дар системаҳои дахлдори иттилоотӣ санҷед.
- 6) Фаҳмидани методологияи аудит, аз ҷумла стандартҳои дахлдори аудит ва роҳнамо, ки ба МОА дахл доранд.
- 7) Мафҳумҳои меъёрҳои самаранокӣ / мутобиқати ИТ-ро, ки бар асоси натиҷаҳои аудит бояд муқоиса карда шаванд, аз ҷумла мафҳумҳои идоракунии СИ ба монанди COBIT, ITIL, TOGAF.
- 8) Фаҳмидани усулҳои СИ барои ҷамъоварии далелҳои аудиторӣ аз системаҳои автоматикӣ.
- 9) Фаҳмидани воситаҳои аудити СИ барои ҷамъоварӣ, таҳлил ва такрори натиҷаҳои ин таҳлил ё дубора иҷро кардани вазифаҳои тасдиқшуда.
- 10) Дастрасӣ ва истифодаи инфрасохтори СИ барои ҷамъоварӣ ва нигоҳ доштани далелҳои аудиторӣ.
- 11) Дастрасӣ ба асбобҳои аудити СИ ва истифодаи онҳо барои таҳлили далелҳои ҷамъшуда.

5.9. МОА метавонанд роҳҳои гуногуни тақсимоли захираҳои инсониро барои аудити СИ баррасӣ кунанд. Ин метавонад таъсиси як гурӯҳи марказӣ бо мутахассисони соҳаи ТИ барои кӯмак ба дигар гурӯҳҳои аудитории МОА дар гузаронидани ин санҷишҳо ё истифодаи мутахассисони ИТ дар ҳолати зарурӣ бошад. Бо афзоиши шумораи аудити СИ, МОА метавонанд ташкили як гурӯҳи махсуси аудити СИ-ро баррасӣ кунанд. Ин гурӯҳ метавонад барои ҳама супоришҳои аудити СИ барои МОА ва робита бо дигар гурӯҳҳои МОА масъул бошанд ва дониши аудиториро меросӣ дошта бошанд, то зуд дарки

вазифаҳо ва равандҳои бизнесро ба даст оранд. Бо мураккаб шудани технология ба системаҳои иттилоотӣ, МОА метавонанд кафолат диҳанд, ки ҳамаи аудиторҳо малакаҳои мувофиқи аудити СИ-ро соҳибанд.

5.10 МОА метавонанд захираҳои беруниро ҷалб кунанд, ба монанди мушовирони ТИ, пудратчиён, мутахассисон ва коршиносон барои гузаронидани аудити СИ дар ҳолатҳои маҳдудияти захираҳо. МОА метавонанд кафолат диҳанд, ки чунин захираҳои берунӣ ба таври зарурӣ омӯзонида шуда, бо дастурҳо оид ба рафтори касбӣ шиносанд, ва равандҳои аудити СИ ва маҳсулоти ба МОА дахлдошта ва иҷрои онҳо аз тариқи шартнома ё ҳуҷҷати сатҳи хизматрасонӣ ва иштироки дахлдори кормандони МОА дар марҳилаҳои банақшагирӣ, иҷро, гузоришдиҳӣ ва пайгирии аудит ба таври мувофиқ назорат карда мешавад. Аз ин рӯ, МОА метавонанд ба аъзои дастаи соҳибхисос ва донишманд дар дохили ширкат ниёз дошта бошанд, то захираҳои берунаро назорат кунанд ва мувофиқатро бо дастурамалҳо ва созишномаҳои сатҳи хизматрасонӣ таъмин кунанд.

5.11 Барои гузаронидани баҳодиҳии хатар барои аудити СИ, аудиторон метавонанд принципҳои дар ISSAI 100, 200, 300 ва 400 муқарраршударо илова бар принципҳои, ки дар мавзӯи мушаххаси аудити СИ истифода мешаванд, зеринро нишон диҳанд:

1) Хатари ҷудонашаванда эҳтимолияти он аст, ки хусусиятҳои алоҳидаи системаҳои иттилоотии ИТ-и аз ҷониби аудитория гузаронидашуда, мувофиқи табиати худ, ба иҷрои функцияе, ки ба он шахс дода шудааст, таъсири манфӣ расонад. Масалан, СИ объекти аудит, ки ўҳдадор аст барои таъмин кардани маълумоти дастрас ба ҳамаи аъзои ҷамъият, дорои хавфи ҷудонапазири иҷроиш мебошад, бо дарназардошти он, ки пас аз ҳадди ниҳони аксар истифодабаранда, системаи иттилоотӣ ҷавоб намедиҳад ва иттилоот барои ягон корбар дастрас намешавад. Гарчанде ки аудитор метавонад барои кам кардани хатарҳои худ чораҳои назоратӣ андешад, дар бисёр ҳолатҳо, ба ширкат танҳо лозим меояд, ки чунин хавфҳо дар сатҳи қобили қабул будани хатар вуҷуд дошта бошад. Хатари мавҷударо метавон арзёбӣ кард, пеш аз он, ки аудиторон таъсири назорат ё хавфро муайян мекунанд.

3) Хатари назорат барои СИ аз эҳтимолияти он иборат аст, ки идоракунии ТИ аз ҷониби аудитор қабул карда мешавад, метавонад таъсири манфии барои воқуниш тарҳрезшударо сабук накунад. Масалан, системаи иттилоотии аудитор, ки барои кафолат додани дастрасӣ ба додаҳои ҳассос аз ҷониби кормандони ваколатдор талаб карда мешавад, метавонад тавассути истифодаи пешниҳоди номи корбар ва парол аз ҷониби кормандони кӯшиши дастрасӣ назорат кунад. Хатари назорат дар ин ҳолат дар он аст, ки номи корбар ва парол дуруст муҳофизат карда намешавад ва аз ҷониби кормандони беасос ҳангоми кӯшиши такрорӣ пайгирӣ карда мешаванд, ки боиси махфият ва таъсири манфӣ ба корхона мегарданд. Ташкилоте, ки истифодаи паролҳои беҳатар ва ғайримуқаррариро талаб мекунанд, ки дорои алифбо, рақамҳо ва аломатҳои махсус мебошанд ва кафолат медиҳанд, ки системаи иттилоотӣ, ки дастрасӣ ба номи корбарро беш аз миқдори муайяни кӯшиши номуваффақ пешгирӣ мекунанд, нисбат ба оне, ки чунин функцияҳоро надорад, хатари камтар аз назорати системаро дорад.

- 4) Хатари муайянкунӣ аз эҳтимолияти он иборат аст, ки мавҷудият, нокомӣ ё номувофиқатии идоракунии технологияи иттилоотӣ аз ҷониби ташкилоти қабулшуда, ки метавонад ба созмон таъсири манфӣ дошта бошад, аз ҷониби аудитор муайян карда намешавад.

5.12 Барои гузаронидани баҳодиҳии хатар барои системаҳои идоракунии ИТ МОА метавонанд методологияро, ки мувофиқи мақсадашон мувофиқ аст, интихоб кунанд. Чунин методология метавонад аз таснифоти оддии профили хавфи муҳити ИТ аудитор дар сатҳи баланд, миёна ва паст, дар асоси фаҳмиши ҳадафи МОА ва муҳити он ва хулосаи касбии ҳайати аудити СИ МОА, то ҳисобҳои мураккаб ва ададӣ, ки рейтинги хавфро дар сатҳи дар асоси маълумоти объективӣ, ки аз шахси санҷишшаванда ҷамъ оварда мешавад.⁹

5.13. Моҳияти масъалаи аудити СИ метавонад мутобиқи сохтори умумӣ оид ба муайян кардани вазни мақолаҳои ҳисоботи МОА ҳал карда шавад. Дурнамои вазни маводи гузоришдиҳӣ вобаста аз хусусияти аудити СИ метавонад фарқ кунад. Вазни бандҳои ҳисоботдиҳӣ барои аудити молиявӣ, иҷроиш ва аудити мутобиқат дар баҳши давлатӣ, ки дар он аудити СИ гузаронида мешавад, дар ISSAI 100, 200, 300 ва 400 тасвир карда шудаанд.¹⁰

---

⁹ WGITA маълумотнома IDI оид ба аудити ИТ барои муассисаҳои олии аудит

¹⁰ Принсипҳои аудити молиявӣ ISSAI 200, ISSAI 300 Принсипҳои аудити иҷроиш, Принсипҳои аудити мутобиқати ISSAI 400.

6 ГУЗАРОНИДАНИ АУДИТИ СИСТЕМАҲОИ ИТТИЛООТӢ

6.1 MOA метавонад аудити СИ-ро мутобиқи чараёни уҳдадорихои аудити молиявӣ (ISSAI 200) тавсиф намояд, аудити иҷрои (ISSAI 300) ва аудити мувофиқа (ISSAI 400), вобаста ба хусусияти ўҳдадорӣ.

6.2. Махсусан, барои гузаронидани аудити СИ, аудиторҳо метавонанд ҳангоми анҷом додани аудит ҳамкорӣ ва дастгирии мувофиқро талаб кунанд, аз ҷумла дастрасӣ ба сабтҳо ва иттилоот. Аудиторон метавонанд тарзи дастрасӣ ба додаҳои электрониро дар андозаи лозимӣ барои таҳлил, дар мувофиқа бо объекти аудит муайян кунанд. Ҳолати дастрасӣ ба додаҳо хоси MOA мебошад.

6.3 Пеш аз баҳодиҳии механизмҳои назорат дар системаи иттилоотӣ, аудиторон метавонанд дар бораи меъморӣ система, иттилооти дарунӣ ва манбаъҳои онҳо бо мақсади муайян кардани василаҳо ва усулҳои зарурии аудит маълумот гиранд.

6.4 дар сурате, ки воридоти маълумот аз ҷониби аудитор гирифта шудааст, аудиторҳо метавонанд кафолат диҳанд, ки ҳар як боркунии маълумот бо мактуби шахси санчидашуда ҳамроҳ карда мешавад. Ҷунин ирсоли нома метавонад нишон диҳад:

- 1) Манбаъи (тавассути истинод ба лаҳзаи ташаккулёбии вақти тавлид / рақами хэш барои интиқоли додаҳо) маълумот бо мақсади таъмини якпорчагӣ, тасдиқи асли¹² ва радкунии маълумот¹³
- 2) Имконоти истиҳроҷ, ки барои эҷоди сарбории додаҳо истифода мешаванд, яъне. дархостҳои истифодашуда / гузориш дар чараён.
- 3) Агар аз объекти аудит ҳуччати пешаки гирифта нашуда бошад, аудиторҳо метавонанд ҳуччатҳои дохилиро таҳия кунанд, бо қайди маълумотҳои муҳим ба мисли санаи интиқол додани маълумот, аз кадом файл зеркашӣ карда шуда ё ин маълумот аз муҳити истехсолӣ ё муҳити дигар ва ғайра дастрас шудаанд.

---

¹¹ Интиқоли маълумот ҳамчун миқдори зиёди додаҳо аз як система ё макон ба системаи дигар интиқол дода мешавад.

¹² Аутентификатсияро ҳамчун санади тасдиқи шахсияти корбар муайян мекунад - Луғати истилоҳот ISACA.

¹³ Радкунии ҳамчун кафолате ифода шудааст, ки тарафе наметавонад минбаъд маълумоти ибтидоиро рад кунанд; Таъмини далели пуррагӣ ва пайдоиши маълумот ва санчиши тарафи сеюм - Луғати истилоҳот ISACA.

6.5 Аудиторҳо метавонанд назорати идоракунии ИТ-ро (умумӣ ва татбиқ), ки аз ҷониби аудитори қабулшуда барои санҷидани он, ки онҳо эътимоднок ва муносиб мебошанд, арзёбӣ кунанд. Арзёбӣ метавонад бо истифодаи комбинатсияи мувофиқи усулҳои зерин амалӣ карда шавад: мусоҳиба, саволнома, мушоҳида, гузариш, ҷадвал, ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумот, санҷиш, аз нав ҳисоб кардан, коркард ва тасдиқи тарафи сеюм. Доираи арзёбии назорати ИТ метавонад санҷиши инро дар бар гирад:

- 1) Сиёсати СИ муайян карда шуд, қабул карда шуд ва ба он иртибот дода мешавад
- 2) Сохтори идоракунии СИ вучуд дорад ва амал мекунад
- 3) Инвентаризатсияи дороиҳои СИ давра ба давра гузаронида шудаанд ва талабот барои зиёдкунӣ, иваз ва хориҷкунӣ муайян карда шуданд.
- 4) Равандҳои мубодилаи инфрасохтор ва хидматҳои муштарак барои системаҳои иттилоотӣ бо дигар мақомоти давлатӣ вучуд доранд ва фаъолият мекунанд.
- 5) Равандҳои таҳия, дарёфт ва нигоҳдории системаҳои иттилоотӣ муайян, қабул ва интиқол дода шудаанд (аз ҷумла идоракунии тағйирот).
- 6) Равандҳои амалиёти ТИ (аутсорсинг, аутсорсинг, шартномаҳои хидматрасонӣ) муайян, қабул ва мубодила карда шуданд.
- 7) Тадбирҳо барои таъмини амнияти ҷисмонӣ ва шароити имконпазири корӣ андешида шуданд.
- 8) Тадбирҳо оид ба таълим ва баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ дар бораи захираҳои инсонӣ барои таъмини махфият, яклухтӣ ва дастрасии иттилоот, инчунин мувофиқат ба талаботи сиёсати СИ ва сохтори идоракунии андешида шуданд.
- 9) Барои таъмини махфият, яклухт ва дастрасии усулҳо ва каналҳои муҳобиротӣ чораҳо андешида шудаанд.
- 10) Барои идоракунии амнияти иттилоотӣ чораҳо андешида шуданд.
- 11) чораҳое, ки барои мувофиқат кардани талаботи қонун андешида шудаанд
- 12) чораҳое, ки барои таъмини муттасилии бизнес ва барқарорсозии офатҳои табиӣ андешида мешаванд
- 13) назоратҳои татбиқшудаи дар ҳар як системаи иттилоотӣ қобили қабул ва бозэтимод мебошанд. Чунин арзёбӣ метавонад муайян кардани ҷузъҳои зарурии барнома, муайян кардани аҳамияти барномаро ба мавзӯ, баррасии ҳуҷҷатҳои мавҷуда, мусоҳиба бо кормандон, фаҳмидани хатарҳои идоракунии барнома ва таъсири онҳо ба мавзӯ ва таҳияи санҷишҳо барои санҷиши мутобиқат ва эътимоднокии чунин назорат истифода барад.

6.6. Ҳамин тариқ, баҳодихии назорати умумӣ ва амалӣ метавонад сиёсатҳо, равандҳо, кормандон ва системаҳои аудиторро мутобиқи ҳадафҳои аудити ИС фаро гирад.

6.7. Вобаста аз ҳадафи аудит, аудиторон метавонанд дар таҳия, амалисозӣ ва самарабахшии назорат тавачҷӯҳ дошта бошанд. Дар он ҳолате, ки аудитор системаи назоратро таҳия карда истодааст, шояд мусоҳиба ё баррасии қоидаҳои ҳуҷҷатгузорӣ оид ба тичорат кофӣ бошад. Дар он ҳолате, ки аудитор назоратро амалӣ мекунад, дархост метавонад кофӣ набошад ва барои таъмин намудани иҷрои назорат аз ҷониби назорат қадам ба қадам роҳнамоӣ ё таҳлили маълумот лозим шуданаш мумкин аст. Ниҳоят, агар аудитор аз самаранокии амалиёти назоратӣ нигарон бошад, аз аудитор талаб карда мешавад, ки намунаҳои амалиётро аз назар гузаронад, то нишон диҳад, ки назорат дар давоми давраи мувофиқ самаранок аст.

6.8. Аудиторҳо инчунин метавонанд фикр кунанд, ки маълумот дар бораи назорати умумӣ ба хусусият, вақт ва миқдори далелҳо чӣ гуна барои эътимод ба фаъолияти назорати татбиқшаванда зарур аст. Агар аудитор дар бораи самаранокии назорати умумӣ, ки дастрасии кормандонро ба системаҳои ТИ таъмин мекунад ва тағиротро дар муҳити истеҳсолӣ таъмин менамояд, аудитор метавонад хулоса барорад, ки идоракунии автоматиконидашудаи барномаҳо самаранок кор мекунад. Инро метавон бо роҳи санчиши як намунаҳои хурдтари амалиётҳо анҷом дод, зеро самаранокии муҳити умумии ИТ ба аудитор далели самаранокии назорати истифодаи барномаро дар давраи мувофиқ медиҳад. Дар мавриди тартиби назорати дастӣ, аудиторҳо метавонанд талаб кунанд, ки андозаи интиҳобкардаи ба сатҳи интиҳобшудаи мувофиқ мувофиқат кунанд.

6.9. Дар асоси баҳодихии назорати ИТ, аудиторҳо метавонанд самтҳои афзалиятноки санчиши фанниро муайян кунанд, ки санчиши муфассали ИТ-ро бо истифодаи усулҳои гуногуни компютерии аудити компютерӣ (СААТ) барои дархост, истихроч ва таҳлили маълумот дар бар мегирад. Аудиторҳо метавонанд бо мақсади дастгирии ҳадафҳои аудит санчиши санчишӣ таҳия ва гузаронанд. Аудиторҳо метавонанд мутобиқи талаботи СААТ аудиторҳои дахлдорро интиҳоб кунанд.

6.10. Аудиторҳо метавонанд СААТ-ро барои иҷрои усулҳои аудити IP ба монанди таҳлили сабти корбар, гузоришдиҳии истисно, чамъбасти майдон, муқоиса кардани файл, стратификатсия, интиҳоб, тафтиши дубора, муайян кардани холигӣ, пиршавӣ, ҳисобҳои майдони виртуалӣ ва ғайра истифода баранд. Бартариҳои истифодаи СААТ аз таҳлили миқдори зиёди маълумот, санчишҳои такрорӣ дар маҷмӯаҳо ва меъёрҳои гуногун ва ҳуҷҷатҳои худкори санчишҳои аудитӣ ва натиҷаҳои мӯҳршуда иборат аст.

6.11. Бо назардошти маҳдудияти захираҳо ва натиҷаҳои савдо ҳангоми аудит, аудиторон на ҳама вақт метавонанд ҳама ҳолатҳо, амалиётҳо ё модулҳо ё системаҳои ИТ -ро тафтиш кунанд. Дар ин гуна ҳолат, МОА метавонад дар асоси мулоҳизаҳои моҳият, барои хулосаи оқилонаи аудиторӣ намунаи аудитро барои санчиши муфассал қабул кунад. МОА метавонанд барои гузарондани навъҳои гуногуни намунаҳо ва муайян кардани андозаи интиҳоб дар асоси хатарҳои аслии дохилӣ ва назоратӣ, метавонанд СААТ-ҳои мувофиқро истифода баранд. Намунаҳои аудит¹⁴ бо мақсади пешниҳоди аудитор асоси оқилонаеро пешниҳод мекунад, ки дар асоси хулосаҳо аз истифодаи расмиёти аудит ва таҳлил ба

намунаҳои аудит хулосаҳо дар бораи тамоми маҷмӯи далелҳо бароварда мешаванд. Аудиторҳо метавонанд мақсади расмиёти аудит ва хусусиятҳои аҳолиро баррасӣ кунанд ва андозаи интихобро барои коҳиш додани хавфи интихоб дар сатҳи мақбул кифоя кунанд. Аудити ТИ метавонад ба таҳлили 100% аҳоли, хусусан дар марҳилаи пеш аз баҳодихӣ, мусоидат намояд. Аммо, барои санҷиши фаннӣ намунаҳо талаб карда мешаванд. Ҳангоми интихоб барои аудити молиявӣ, аудиторҳои СИ метавонанд ISSAI 2530 -ро барои интихоби намуна истифода баранд.¹⁵

6.12. 6.12 аудиторҳо метавонанд кафолати кофии, боэътимод ва саҳеҳи далелҳои электронии чамъоваришуда ва мушаххасоти аудиториро таъмин намоянд. Чунин далелҳои электронӣ метавонанд аз файлҳои маълумот, гузоришҳои қорбар, моделҳои таҳлилий, ҳисоботҳои системаи идоракунии иттилоот ва ғайра бошанд ва метавонад ба таври мувофиқ чамъоварӣ ва нигоҳ дошта шавад, то онҳо дастрасии дақиқ ва оқилонаи раванди аудитро таъмин кунанд. Далелҳое, ки дар рафти аудити СИ чамъоварӣ шудаанд, метавонанд мӯҳлатҳо ва тафсилоти зарурӣ дошта бошанд, ки марҳилаҳои таҳлили маълумотро дарбар мегиранд, то дақиқ карда шавад, ки далелҳо кайҳо сохта шудаанд, ҳифз карда шудаанд ва охири он бо мақсади коҳиш додани хатари тағироти минбаъда.

6.13 ҳуҷҷатҳои аудити СИ мумкин аст аз ҳама гуна тағйирот ва несткунии беиҷозат ҳифз ва ҳифз карда шаванд. МОА метавонанд стандартҳои навро барои нигоҳдории сабтҳои аудити СИ таҳия кунанд ё стандартҳои мавҷударо барои мувофиқат ба талаботҳои сабти вобаста ба аудити СИ мувофиқ созанд. Мӯҳлати нигоҳдорӣ ба ин тариқ аз ваколати САИ инфиродӣ ва қонун (низом) -и танзимкунандаи фаъолият вобаста хоҳад буд. Формат, давомнокии умр ва талабот оид ба нигоҳдории ин маълумот диққати махсус додан зарур аст, то ин ки он дар доираи вақти муайянкардаи сиёсат оид ба нигоҳдорӣ ва бойгонии ҳар як МОА хонда шавад. Ин метавонад табдили маълумотро аз як формат ба формати дигар барои пешрафти технологӣ ва кӯҳна нигоҳ доштани он талаб кунад

---

¹⁴ ISSAI 2530, аудити молиявӣ, интихобии намунаҳои аудит, бахшҳои 6-9.

¹⁵ ISSAI 2530, аудити молиявӣ, интихобии намунаҳои аудит, бахшҳои 6-9.

6.14. Дар ҳолати баррасии ҳисоботи техникӣ, ки аз ҷониби аудиторҳои беруна оид ба масъалаҳои технологияи мушаххас таҳия шудаанд, аудиторҳо метавонанд барои гирифтани кафолати мувофиқат, ҷанбаҳои молиявӣ ё иҷрои ҳисоботҳо қоидаҳои мувофиқро қабул кунанд.¹⁶ Агар дар натиҷаи ин гуна расмиёт ба мундариҷаи ин ҳисоботҳо истинод карда шавад, далели ин гуна истинод метавонад ба таври дахлдор ошкор карда шавад.

6.15. ISSAI аз аудиторҳо талаб мекунад, ки дар ҷараёни аудит муоширати самарабахш барқарор кунанд ва ба аудитория дар бораи тамоми масъалаҳои марбут ба аудит хабардор карда шаванд (ниг. ISSAI 100, банди 43). Дар аудитҳои марбут ба кори аудити СИ натиҷаҳои аудити СИ дар баъзе ҳолатҳо онҳо тавассути мактуби ҷудоғона ба ин мавзӯ расонда мешаванд. Дар ин ҳолатҳо шарҳ додан муҳим аст, ки ҷӣ гуна натиҷаи кори аудит ба алоқаҳои дигар, ки ба як аудити молиявӣ, аудити иҷроӣ ё аудит мувофиқат мекунанд, алоқаманд буда, ҳамчун натиҷаҳои кори аудити IP метавонад ба гузориши аудити дар натиҷаи SAI алоқаманд бошад.

---

¹⁶ Агар микёси аудит ба доираи аудити молиявӣ рост ояд, аудиторҳо метавонанд мулоҳизаҳои аудити ISSAI 2402-ро, ки ба корхонае, ки ташкилоти хизматрасониро истифода мебарад, истифода баранд.

7 ХИСОБОТ ДАР БОРАИ АУДИТИ СИСТЕМАҲОИ ИТТИЛООТӢ

7.1. Азбаски аудити СИ аудити молиявӣ (ISSAI 200), аудити самаранокӣ (ISSAI 300) ё аудити мутобиқат (ISSAI 400) мебошад, аудиторҳо метавонанд талаботро оид ба ҳисоботдиҳӣ баррасӣ кунанд. Ин мушаххасоти МОА хоҳад буд. Ҳамин тариқ, ҳар як МОА метавонад дар асоси аҳамияти ҳулосаҳои аудиторӣ ҳадди ниҳони ҳисоботиҳои худро дошта бошад. Ба ҳамин тариқ, аудитор ҳангоми таҳияи гузориши аудити СИ доир ба маҳдудиятҳои қонунӣ ва дохилӣ оид ба ифшои молия ва техникӣ ба назар гирифта мешавад.

7.2. Аудиторҳо метавонанд аз зарурати маҳдуд кардани истифодаи жарғони техникӣ ва ҳассосияти иттилоотии дар ҳисобот пешниҳодшуда (масалан, паролҳо, номи корбарон, идентификаторҳо ва маълумоти шахсӣ) огоҳ бошанд. Сарфи назар аз хусусияти техникий аудити СИ, аудиторҳо метавонанд итминон диҳанд, ки ҳисобот аз ҷониби роҳбарияти олии аудитор, ҷонибҳои манфиатдор ва ҷомеа пурра фаҳмида мешавад. Аудиторҳо метавонанд ба ҳисоботҳо луғати ба таври муфассал шарҳёфтаи истилоҳотро дохил кунанд, ки дорои истинодҳои мутафовит оид ба муайянкунии ихтисорот мебошад ё истилоҳотҳое ки дар асоси ҳолатҳои муайян дар бораи он ки чӣ гуна он дар муҳити назоратшаванда кор мекунад.

7.3. Аудиторон метавонанд таъсири эҳтимолии манфии гузоришро пас аз интишори гузориши аудити СИ баррасӣ кунанд. Масалан, агар дар гузориши аудитории СИ баъзе хатарҳои амниятӣ дар системаи иттилоотии субъектҳои санчидашуда ошкор шуда бошанд ва қабл аз андешидани чораҳои зарурӣ барои сабук кардани хавфҳои гузориш дода шуда бошад, осебпазирии системаи иттилоотӣ метавонад ба аҳоли ошкор карда шавад. Дар чунин ҳолат, аудиторон метавонанд монеаҳоро ба мисли гузоришдиҳӣ танҳо пас аз гирифтани назорати зарурӣ ва ё дар бораи хатари амният ба пуррагӣ гузориш надодан ба пешгирии таъсири манфии аудитория ба назар гиранд.

8 АМАЛҲОИ МИНБАЪДА

- a. Азбаски ҳисоботи аудитории системаҳои иттилоотӣ ба як ё якчанд намудҳои асосии аудит асос ёфтааст, аудиторҳо метавонанд талаботҳои минбаъдаро барои чунин ҳисоботҳои аудиторӣ дар баробари талаботҳои аудити молиявӣ (ISSAI 200), аудити самаранокӣ (ISSAI 300) ва аудити мутобиқат (ISSAI 400) баррасӣ кунанд.